

Bliver landbruget og fødevarerindustrien mindre globaliseret?

Af Henning Otte Hansen, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi

Ved "globalisering" forstår man normalt den stadigt stigende økonomiske sammenhæng mellem lande skabt via handel, udenlandske investeringer, ind- og udvandring, samarbejde, alliancer med mere på tværs af landegrænser.

Med geopolitisk ustabilitet, svækkede økonomiske konjunkturer i mange lande samt den uløste klimakrise er der tegn på en aftagende eller forandret globalisering fremover. Der er dog stor uenighed om, hvorvidt globaliseringen fortsætter, forandres eller reduceres. Udviklingen er af stor betydning for ikke mindst det danske landbrug og fødevarerindustrien.

Der er både fordele og ulemper ved globaliseringen afhængigt af mange forskellige forhold, hvilket er vigtigt at tage i be-

tragtning, når globaliseringens fremtidige udvikling skal analyseres.

I artiklen identificeres en række drivkræfter bag globaliseringen af landbruget og fødevarerindustrien. Dette kan være med til at afdække, om drivkræfterne og dermed også globaliseringen er svækkede eller aftagende.

Når det gælder hele den globale økonomi, har der det seneste årti været en konstant globalisering ("slowbalisation" eller "deglobalisation"), og vi ligger nu langt under den langsigtede trend. Når det gælder landbrugs- og fødevarerhvervet, har der i samme periode været en stigende globalisering, men dog en svækkelse efter 2020, og 2022 ligger tæt på den langsigtede trend.

Investeringer i udlandet er stigende og den største kilde til globalisering.

Det konstateres, at selv om den langsigtede tendens tyder på en fortsat stigende globalisering, er der dog en række konkrete politiske forhold, som på kortere eller længere sigt kan sende globaliseringen retur.

Indledning

Det danske landbrug og den danske fødevarerindustri er om nogen meget afhængige af den globale udvikling. Globaliseringen – international handel, investeringer og samarbejde – er en vigtig del af de rammevilkår, som erhvervet arbejder under. Globaliseringen har været stigende gennem adskillige årtier og har dermed bidraget til en øget økonomisk vækst og velfærd i hele verdenen under ét.

Globaliseringen forudsætter stabile geopolitiske forhold:

Globaliseringen begrænses, hvis der er risiko for beslaglæggelse af udenlandske investeringer, eller hvis der generelt er en manglende tiltro til de politiske

og forretningsmæssige forhold på de udenlandske markeder, hvor afsætning, investering og produktion kunne være relevante.

Globaliseringen følger også de økonomiske konjunkturer. Under højkonjunktur (stor økonomisk vækst og god indtjening) stiger virksomhedernes investeringer i udlandet.

Også klimakrisen spiller en rolle i globaliseringen. Den internationale handel og transport over lange afstande øger udslippet af drivhusgasser. En af løsningerne på klimakrisen kan derfor være mindre international handel over lange afstande.

Med geopolitisk ustabilitet, svækkede økonomiske konjunkturer i mange lande samt en uløst klimakrise er der tegn på en aftagende eller forandret globalisering fremadrettet. Der er dog stor uenighed om, hvorvidt globaliseringen er på vej i en anden retning – og om vi står over for en deglobalisering, altså en aftagende globalisering (se boks 1).

Boks 1. Udtalelser og vurderinger af globaliseringens betydning og udvikling

"The world economy has not entered an era of deglobalization."
Franco-Bedoya, Sebastian (2023).

"Globalization is far from finished, but is changing in nature through countries' emphasis on stronger regional links and the formation of economic blocs for sensitive and strategically important sectors."
Schneider-Petsinger (2023).

"Trade hyperglobalization is dead. Long live...? A new era - characterized by the deglobalization of goods and the slower yet persistent globalization of services - has supplanted the era of hyperglobalization."
Subramanian; Kessler and Properzi (2023).

"After decades of being both hero and villain, globalisation is said to be on the retreat. There is a common perception that companies are diversifying supply chains and relocating business closer to home. So, are we heading towards deglobalisation?"
Sano, Gunnella and Lebastard (2023).

"Deglobalization is a myth. Instead, the world is reglobalizing."
Bloomberg (2023).

"The death of globalisation has been greatly exaggerated"
Martin Sandbu (2022).

"There are strong signals that the era of globalisation is coming to an end. . . Today, "slowbalisation" appears to be moving towards deglobalisation"
Keller and Marold (2023).

"Don't overestimate shifts from globalization to regionalization."
Altman and Bastian (2023).

Hvad er globalisering?

Ved "globalisering" forstår man normalt den stadigt stigende økonomiske sammenhæng mellem lande skabt via handel, udenlandske investeringer, ind- og udvandring, samarbejde, alliancer med mere på tværs af landegrænser. Globalisering er dog langt fra et entydigt begreb, og globalisering defineres forskelligt mange steder, hvilket også fremgår af boks 2.

Der findes efterhånden også flere og flere arter og nye dimensioner af begrebet globalisering:

- "Globalisering" refererer til den stigende integration af økonomier rundt om i verden, især gennem en bevægelse af varer, tjenester, arbejdskraft, viden og kapital på tværs af landegrænser. Der er også bredere kulturelle, politiske og miljømæssige dimensioner af globaliseringen.
- "Deglobalisering" er det modsatte af globalisering, altså en udvikling i retning af mindre og mindre inte-

gration og indbyrdes afhængighed mellem lande. Denne udvikling er ofte drevet af et fokus på nationale interesser og beskyttelse af indenlandske virksomheder mod udenlandsk konkurrence.

- "Near-globalisation" indebærer, at samhandel, investeringer, samarbejde med mere i stigende grad finder sted med lande inden for det samme geografiske eller politiske område. "Nearshoring" er et lignende begreb, hvor man tidligere udflyttede dele af produktionen til fjerntliggende lande, men nu flytter produktionen tilbage til mere nærtliggende lande. I samme kategori findes begreberne "friendshoring" (flytning af udenlandske aktiviteter tættere på "venligtsindede lande"), "de-risking" (risikoreduktion ved udenlandske aktiviteter) og "decoupling" (flytning af aktiviteter væk fra især Kina).
- "Slowbalisation" beskriver en udvikling, hvor globaliseringen kun stiger langsomt eller

endog stagnerer i perioder. Udviklingen kan skyldes eksterne choks som finanskrisen, covid-19 eller krig, eller det kan skyldes mere strukturelle og langvarige forhold som geopolitisk uro.

- "Regionalisering" betyder, at den internationale handel i stigende grad foregår inden for regioner – ofte i regionale handelsaftaler eller i handelsblokke. På landbrugsområdet betød de bristede WTO-forhandlinger i Doha-runden, at der var behov for alternative handelsaftaler, og det kunne lade sig gøre, når færre lande skulle blive enige.
- "Reglobalisation" som begreb er blevet introduceret af flere igennem de senere år. For eksempel har WTO anvendt det som et alternativ til deglobalisering. Uden at være særligt præcist defineret indebærer reglobalisering en "... indbyrdes afhængighed uden overafhængighed. Dybere, mere forskellige og mindre kon-

centrerede internationale markeder" (WTO, 2022). For eksempel vil flere og mindre koncentrerede markeder øge forsynings sikkerheden og reducere sårbarheden. WTO (2023a) fremhæver, at idéen med reglobalisering er at gøre globaliseringen mere bæredygtig og modstandsdygtig, men også mere inkluderende på alle niveauer med hensyn til mennesker, virksomheder, erhverv og økonomi.

- "Internationalisering" og "globalisering" som begreber bruges ofte i flæng som synonyme. Globalisering betragtes dog normalt som noget andet og mere vidtgående end internationalisering. Internationalisering har ofte fokus på en virksomheds eksport og internationale etablering, mens globalisering har mere fokus på en global økonomisk integration.

Boks 2. Hvad er globalisering?

"Globalisering er en proces, der indebærer øget samhandel, samarbejde og investeringer på tværs af lande."

(Disruptionsrådet, 2017).

"Globalisering refererer til den stigende integration af økonomier rundt om i verden, især gennem bevægelse af varer, tjenester og kapital på tværs af grænser. Udtrykket refererer nogle gange også til bevægelse af mennesker (arbejdskraft) og viden (teknologi) på tværs af internationale grænser. Der er også bredere kulturelle, politiske og miljømæssige dimensioner af globaliseringen."

IMF (2008).

"Globaliseringen kan derfor defineres som den proces, der fører til en mere integreret verdensøkonomi. Væsentlige elementer i denne proces er et stigende handelsomfang, et stigende investeringsomfang på tværs af grænser og endelig den teknologiske udvikling."

Sørensen (2004).

"Globalisering er betegnelsen for en voksende kulturel og økonomisk udveksling mellem verdens forskellige lande, især i form af varer og produkter, mennesker, penge, information, og tanker og ideer."

Wikipedia (nd).

"Globalisering er dynamisk udveksling af kapital, varer, ideer, information og mennesker hen over landegrænser og kontinenter."

Den Store Danske (nd).

"I lang tid har globaliseringen reelt betydet "amerikanisering". Dette har betydet, at andre i verden tilpasser sig amerikanske sædvaner og kultur."

Tay (2020).

Fordele og ulemper ved globalisering

Når man diskuterer, hvorvidt globaliseringen er aftagende, nedadgående eller under forandring, er det væsentligt at spørge, om der er væsentlige fordele og ulemper ved globaliseringen? Med andre ord: Mister vi noget, hvis globaliseringen aftager?

Fordele og ulemper ved globaliseringen har været analyseret i mange kilder. Konklusionerne er ikke entydige, da de afhænger af mange forskellige forhold, herunder landenes økonomiske udvikling, infrastruktur, sociale forhold med mere.

Der er generelt enighed om, at international handel medfører større økonomisk velfærd under ét. International handel, import og eksport er en vigtig del af globaliseringen. Når et lands import stiger, får forbrugerne et bredere udvalg af varer til lave priser, og dermed stiger deres økonomiske velstand. Bedre eksportmuligheder får virksomheder til at fokusere på de opgaver, hvor de og deres land har

en konkurrencefordel. Mindre protektionisme og større åbenhed kan også tiltrække udenlandske investeringer, som kan gavne beskæftigelsen og aktiviteten og måske også bidrage til en overførsel af innovation og teknologi.

Globaliseringen i form af større international handel og flere udenlandske investeringer har således gennem flere årtier været en vigtig drivkraft bag den økonomiske udvikling og velstand. WTO (2023a) vurderer endvidere, at international handel har været med til at løfte flere hundrede millioner mennesker ud af fattigdom.

Hvor globaliseringen – eller dens konsekvenser – kan være til fordel for nogen, kan den være til ulempe for andre.

Den friere bevægelighed af kapital over landegrænser medfører imidlertid også, at investorer og virksomheder kan flytte produktionen fra et land til et andet og derved omgå de regler, der beskytter miljø, arbejdstagerrettigheder, menneskerettigheder,

klimamål med mere. Dermed kan disse rettigheder eller fælles goder undermineres.

Fordele og ulemper ved globalisering er opstillet i punktform nedenfor.

Fordele:

- De komparative fordele og den internationale specialisering kan udnyttes. Det indebærer en bedre global ressourceudnyttelse.
- Den totale økonomiske velfærd stiger ved international handel, hvilket gænger handelsteori og økonomisk teori som udgangspunkt underbygger. Der hersker dog nogen uenighed om de konkrete nettofordele og om de bagvedliggende forudsætninger, jævnfør for eksempel WTO (2023) og UN DESA (2021).
- Forsyningsikkerheden kan styrkes, når globaliseringen og den større internationale handel giver adgang til flere udbydere og en bedre in-

ternational forsyningskæde. Dermed kan manglende indenlandske leverancer (ved dårlig høst med mere) suppleres med import.

- Større konkurrence: Ved at gå fra et lille lukket marked til et stort internationalt marked styrkes konkurrencen – alt andet lige.
- Større globalisering i form af mere international samhandel, samarbejde, investeringer og alliancer fremmer sameksistensen og reducerer risikoen for internationale politiske konflikter. Dette er dog en fordel, som har sine begrænsninger, og som den geopolitiske situation i de senere år til dels har modbevist.

Ulemper:

- Produktionen søger mod den laveste fællesnævner med hensyn til miljøforhold i bred betydning.
- Konkurrencesvage erhverv og deres beskæftigelse må

reduceres, lukkes eller omplaceres. Man kan dog argumentere for, at dette alligevel vil ske på længere sigt, og at globaliseringen blot fremskynder en uundgåelig tilpasning.

- Kulturelle forskelle, lokale værdier og lokal sammenhængskraft kan blive reduceret.
- Større afhængighed af international økonomi medfører også en større sårbarhed i tilfælde af global lavkonjunktur. Omvendt vil der på den positive side være fordele, når de internationale konjunkturer er gunstige.
- Store virksomheder kan udnytte yderligere stordriftsfordele og opnå en større markedsmagt, hvorved konkurrencen reduceres. Store virksomheder er som udgangspunkt ikke nogen ulempe, men det forudsætter, at deres størrelse og markedsmagt ikke misbruges.
-

Globaliseringen kan være til størst fordel for de i forvejen stærke økonomier, lande og virksomheder. Resultatet kan dermed blive en større økonomisk ulighed og også en risiko for social uro.

- Forsynings sikkerheden kan trues, hvis et land er for afhængigt af import, og hvis en pandemi, en ødelagt infrastruktur, handelsembargoer med mere samtidig ødelægger de internationale forsyningskanaler.
- Rammerne og frihedsgraderne for den nationale lovgivning, den nationale handelspolitik med mere indsnævres i en åben international økonomi.

Listen over fordele og ulemper er ikke komplet, og der kan være forskelle fra land til land og fra case til case.

De væsentligste økonomiske fordele og ulemper er dog medtaget.

Hvad driver globaliseringen?

Globalisering kommer ikke af sig selv, men skyldes en række bagvedliggende drivkræfter ("drivers"). Hvis disse drivkræfter svækkes eller forandres, kan det betyde, at også globaliseringen reduceres eller ændrer karakter. En identifikation af drivkræfterne bag globaliseringen kan således være med til at afdække, om drivkræfterne og dermed også globaliseringen er svækkede eller aftagende.

I det følgende fokuseres der på drivkræfterne bag globaliseringen af landbruget og fødevarerindustrien. Udgangspunktet er, at der er specifikke og unikke forhold for landbruget og den tilknyttede fødevarerindustri, når det gælder globalisering og de bagvedliggende drivkræfter.

Et andet udgangspunkt er, at der er mange forskellige og ofte indbyrdes forbundne drivkræfter i et komplekst samspil. De mulige drivkræfter bag globaliseringen kan opdeles i fire kategorier, jævnfør boks 3.

Blandt de viste drivkræfter har

især handelsliberalisering i form af multilaterale WTO-aftaler om reduktion af landbrugsbeskyttelsen været en væsentlig drivkraft og faktor. Efterfølgende har også indgåelsen af et stort antal regionale handelsaftaler også fremmet globaliseringen.

Den geopolitiske stabilitet var især gældende i 1990'erne og frem til Ruslands invasioner af sine nabolande og frem til de handelsmæssige og politiske konflikter mellem Kina og Vesten. I denne periode var de geopolitiske risici relativt beskedne, hvilket især har fremmet de udenlandske investeringer.

Efterfølgende har stigende geopolitisk ustabilitet lagt en stor dæmper på investeringerne i Rusland og Kina. Reshoring (en udflyttet produktion vender tilbage til hjemlandet) og dermed deglobalisering er nu mere udbredt, når det gælder disse lande.

Kapitalfonde og pensionskasser er blevet vigtigere aktører på de internationale kapitalmarkeder.

Boks 3. Drivkræfter bag globaliseringen af landbruget og fødevarerindustrien

Politiske og makroøkonomiske faktorer:

- Handels- og kapitalliberalisering
- Udvidelser af EU
- Geopolitisk stabilitet
- Murens fald og markedøkonomi i central- og østeuropæiske lande
- Markedsøkonomiske reformer i mange ulande
- Udbredelsen af nye vækstøkonomier
- Kapitalfondes og pensionskassers interesser for diversitet med hensyn til sektorer og lande
- Privatisering af statsejede virksomheder
- Udvikling af indre markeder og regionale frihandelsaftaler

Teknologiske faktorer:

- Hurtigere og billigere transportmuligheder
- International kommunikation

Sociale faktorer:

- Organisationer på tværs af grænser
- Sprog og andre kulturbarrierer bliver mindre.

Konkurrencemæssige faktorer:

- Internationale komparative fordele
- Udnyttelse af firstmover-effekt
- Fokus på kerneaktiviteter og outsourcing.

Note: Drivkræfter, som fremmer globalisering, primært i form af international handel samt udenlandske investeringer og opkøb inden for landbrugs- og fødevarersektoren.

Kilde: Egen fremstilling baseret på Hosen (2020), Lasserre, P. (2003) og UNCTAD (2006).

De viser en interesse for at sprede deres investeringer, så de omfatter flere lande, flere sektorer og flere risikoklasser.

Investeringer i udenlandske landbrug og landbrugsjord kan opfylde disse behov, og der findes flere konkrete eksempler på dette – også i Danmark.

Hurtigere og billigere transportmuligheder har været – og er stadig – en vigtig drivkraft. Det gælder både international handel og internationale investeringer i landbrugs- og fødevarersektoren. Effektive globale værdikæder har været medvirkende til, at en del af Europas produktion af grønsager og blomster er flyttet til Afrika og Asien, jævnfør for eksempel Hansen (2013).

Restruktureringen af den europæiske sukkerindustri er et eksempel på udnyttelsen af komparative fordele. Her er produktionen af sukkerroer og sukkerflyttet væk fra lande med relativt dårlige naturgivne betingelser.

Udviklingen i landbrugets og industriens globalisering – empirisk belyst

Som vist i de foregående afsnit er der en række mulige forklaringer på en stigende globalisering i landbruget og i fødevarerindustrien. På et kvalitativt grundlag er det rimeligt at antage, at globaliseringen stiger, men blandt andet at blandt andet geopolitiske forhold sandsynligvis er en barriere i en fremtidig udvikling.

I første omgang tages der udgangspunkt i alle sektorer under ét og i et langt historisk perspektiv. Betragtet over en meget lang tidshorisont har globaliseringens omfang og betydning varieret betydeligt.

Under økonomisk recession, verdenskrige og globale kriser falder globaliseringen (målt som vigtigheden af international handel). Efter Anden Verdenskrig steg både produktionen, den økonomiske aktivitet og den internationale handel. Afslutningen på den kolde krig, en stigende handelsliberalisering, murens fald og efterfølgende mere markedsøkonomi i

Figur 1: Vareeksport i procent af BNP, alle lande i verden (1900-2022)

Kilde: Egen fremstilling baseret på FAO (2023), World Bank (2023), Fouquin og Hugot (2016) samt Keller og Marold (2023).

1990'erne satte yderligere skub i globaliseringen.

I dette årtusinde har finanskrisen, coronapandemien, krige og voksende protektionisme igen dæmpet globaliseringen. De forskellige faser i globaliseringsens omfang er skitseret i figur 1.

Figuren indikerer, at en stigende globalisering, herunder en øget international handel og samarbejde i fremtiden, ikke er en selvfølge, når vi ser på læn-

gere sigt. Deglobalisering, slowbalisering eller blot reduceret globalisering har været aktuelle fænomener efter finanskrisen. Den geopolitiske udvikling, flere protektionistiske indgreb med videre kan yderligere reducere globaliseringen i de kommende år.

Et lidt andet billede tegner sig, når man zoomer ind på landbrugs- og fødevarer. Når man ud fra empiriske data betragter den historiske udvikling over en lidt længere periode,

er der således ikke umiddelbart tegn på en aftagende globalisering i landbruget og i den tilhørende fødevarerindustri. Den internationale handel med landbrugs- og fødevarer er stigende, og landbrugsstøtten – herunder især den handelsbegrænsende landbrugsstøtte – er faldende og er nu på det laveste niveau siden 1986.

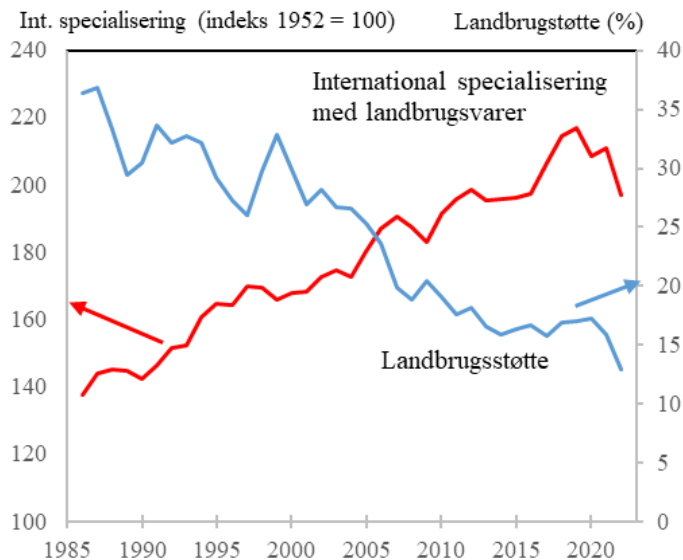
Netop international handel og international handelsbeskyttelse på landbrugs- og fødevarer-

området er to vigtige elementer i globaliseringen, og handelsbeskyttelse er som vist tidligere en væsentlig drivkraft. Figur 2 viser således udviklingen i henholdsvis landbrugsstøtte i OECD og i den internationale specialisering med landbrugsvarer i perioden 1986-2022.

Figuren viser to tendenser:

- Den internationale handel med landbrugsvarer (målt i forhold til at den samlede

Figur 2: Landbrugsstøtte i OECD og international specialisering med landbrugsvarer (1986-2022)

Kilde: Egen fremstilling baseret på WTO (2023b) og OECD (2023).

landbrugsproduktion er lig med den internationale specialisering) stiger fra år til år. Den langsigtede tendens er relativt klar, om end der er år med en nedgang. For eksempel faldt den internationale handel i 2020, hvilket i høj grad skyldtes covid-19 og de vanskelige transportforhold. Fødevarekrisen og krigen i Ukraine har yderligere lagt en dæmper på den internationale handel. Der er dog forhåbentligt kun tale om midlertidige fænomener. Den langsigtede udvikling viser dog, at en stadigt stigende andel af verdens landbrugsproduktion handles på et internationalt marked.

- Landbrugsstøtten i den vestlige verden har haft en faldende tendens i løbet af de seneste årtier. I 2022 udgjorde den i gennemsnit cirka 13 procent af omsætningen i landbruget. Det er mere end en halvering i perioden og det laveste niveau i samme periode. Den store nedgang i 2021 og 2022 skyldtes i høj grad fødeva-

rekrisen og de høje verdensmarkedspriser, så her er der sandsynligvis også kun tale om en midlertidig nedgang. I normale situationer vil en lav landbrugsstøtte og en handelsliberalisering medføre, at betingelserne for international handel styrkes, og at globaliseringen og den internationale specialisering kan forventes at stige.

Den internationale specialisering beregnes som nævnt som international handel i forhold til verdens samlede produktion. Det er her karakteristisk, at verdens samlede produktion af landbrugs- og fødevarer stiger jævnt år efter år – uden væsentlige forandringer som følge af konjunkturer, pandemier, vejrforhold med mere. Den internationale handel med landbrugsvarer stiger væsentligt mere, men har også større udsving fra år til år, jævnfør figur 3.

Figur 3 (næste side) viser, at den internationale handel med landbrugsvarer over hele perioden er steget mere end verdens samlede produktion.

Som vist i figur 1 er en stigende globalisering (målt som den totale internationale handel i procent af BNP) et generelt og langsigtet fænomen. Når det gælder landbrugsvarer, er både den lang- og kortsigtede udvikling anderledes end udviklingen for alle varer under ét: Den internationale specialisering og globaliseringen udvikler sig langsommere, og afmatningen i det seneste årti er mindre eller næsten ikke-eksisterende, jævnfør figur 4.

Den umiddelbare konklusion er, at den internationale specialisering i landbrugs- og fødevarerektoren ser ud til have en stigende tendens, hvor kun midlertidige fænomener som covid-19 og fødevarerektoren har begrænset den internationale

specialisering. For alle varer under ét har den internationale specialisering været konstant eller endog svagt faldende det seneste årti. Denne seneste udvikling er sandsynligvis én eftervirkning af finanskrisen i 2007-09 samt konsekvensen af en relativt lav økonomisk vækst og geopolitisk ustabilitet i perioden.

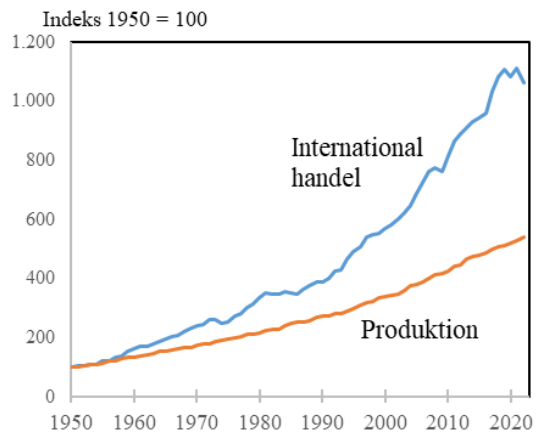
Tabel 1 nedenfor viser en opsummering af resultaterne fra figur 4.

Figurerne er indtil videre baseret på indekstal, som kan bruges til at vise en udvikling over tid. Dette er selvfølgelig også vigtigt, når formålet er at vise en mulig globaliserings- eller deglobaliseringstendens. Nominelle værdier for henholdsvis

Tabel 1. Opsummering af udviklingen i international specialisering

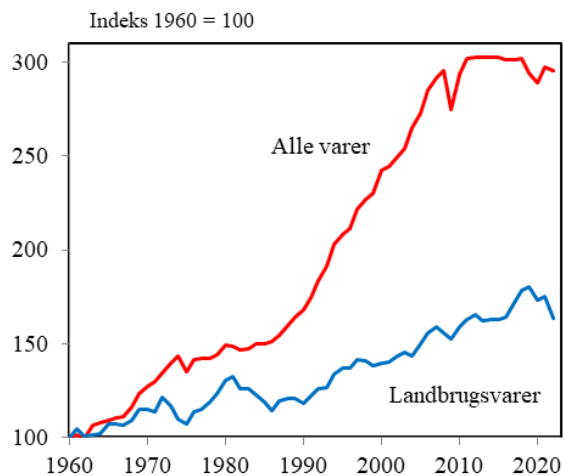
	Alle varer	Landbrugsvarer
På kort sigt (2011-2022)	Konstant globalisering (slowbalisation eller deglobalisation). Langt under den langsigtede trend.	Stigende globalisering, men en svækkelse efter 2020. 2022 er tæt på den langsigtede trend.
På langt sigt	Stærkt stigende globalisering.	Moderat stigende globalisering.

Figur 3: Udvikling i international handel med og global produktion af landbrugsprodukter (1950-2022)

Kilde: Egne beregninger baseret på WTO (2023b).

Figur 4: Udvikling i den internationale specialisering (international handel/global produktion)

Kilde: Egne beregninger baseret på WTO (2023b).

eksport- og produktionstal kan være vanskelige at indhente og ikke mindst at sammenligne. Det skyldes blandt andet, at de producerede og eksporterede varer ikke er identiske. I landbruget produceres der for eksempel mælk, grise og sukkerroer, mens de tilhørende eksportvarer kan være ost, bacon og sukker.

Med disse forbehold viser figur 5 værdien af den internationale handel med landbrugsvarer i procent af værdien af den totale landbrugsproduktion for årene 1992-2021.

Figur 5 viser en klar tendens i retning af en stigende international handel (eksport) i forhold til den totale produktion.

Variationer over tid i figuren kan være mere eller mindre tilfældige som følge af verdensmarkedsprisudsving, høstresultater, lagerændringer med mere – og uden grundlæggende at være udtryk for en faldende eller stigende globaliseringstendens. Påvirkningen af prisudviklingen på den internationale handel og på globaliseringen kan begrænses ved at sammenligne

de mængder af landbrugsvarer, som henholdsvis eksporteres og produceres i hele verden. Her kan det være fordelagtigt at undersøge de enkelte produkter hver for sig, da eksportandelen kan være meget forskellige fra produkt til produkt, jævnfør figur 6.

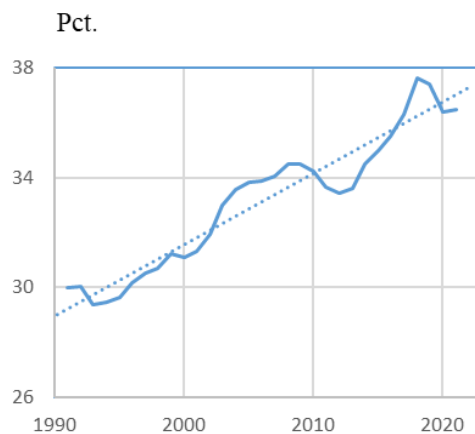
Figur 6 indeholder i sagens natur blot et udvalg af landbrugsvarer, der handles internationalt. Nogle varer som tropiske frugter og kaffe har meget stor international handel, mens friske produkter som mælk og grønsager i altovervejende grad handles lokalt.

Figur 6 viser og bekræfter en ret entydige tendens, nemlig at en stigende andel af produktionen af væsentlige landbrugsprodukter handles internationalt.

Globaliseringen ændres: Fra international handel til internationale investeringer

Globalisering omfatter mere end blot international handel. Direkte investeringer i udlandet er også en del af globaliseringen. De direkte udenlandske in-

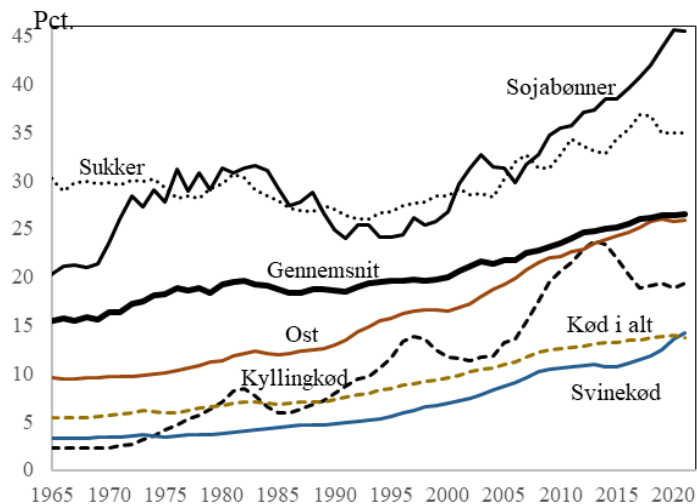
Figur 5: Værdi af international handel med landbrugsvarer i procent af værdi af total landbrugsproduktion (1992-2021)

Tre års glidende gennemsnit med henblik på at udjævne udsving på grund af svingende verdensmarkedspriser.

Kilde: Egne beregninger baseret FAO (2023).

Figur 6: International handel (eksport) i procent af den samlede verdensproduktion for udvalgte landbrugsprodukter (1965-2021)

Note: Et vejlet gennemsnit af 14 væsentlige landbrugsvarer.

Tre års glidende gennemsnit.

Kilde: Egne beregninger baseret på FAO (2023).

vesteringer betyder, at virksomheder etablerer sig i udlandet og producerer samt sælger deres varer i udlandet. Ofte er det baseret på udenlandske råvarer.

Virksomheders valg mellem enten eksport fra hjemlandet eller direkte investeringer samt produktion og salg i udlandet afhænger af en række forskellige faktorer. Produktet, virksomheden og markederne kan være afgørende for, hvilken indtrængningsstrategi der er mest fordelagtig i de enkelte tilfælde, jævnfør for eksempel Hansen (2013). Direkte udenlandske investeringer kan for eksempel være fordelagtige, hvis importbarrierer gør eksport vanskelig, hvis adgang til ressourcer (råvarer, arbejdskraft, teknologi med mere) på et udenlandsk marked er god, hvis den politiske risiko på et udenlandsk marked er lille, eller hvis produktion tæt på et stort marked er attraktivt.

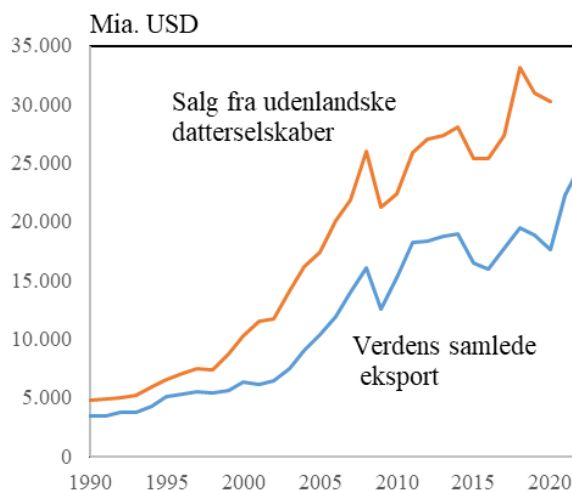
Det generelle forløb er, at små virksomheder primært er hjemmemarkedsorienterede og bliver internationaliserede via eksport – i starten især til de

nærmeste eksportmarkeder. Når virksomhederne vokser, vil en investering og etablering i udlandet typisk blive mere relevant.

I de seneste årtier er kapitalmarkederne endvidere blevet liberaliseret, og adgangen til investeringer i udlandet er blevet langt nemmere. Sammen med de stadigt større virksomheder, større geopolitisk stabilitet og mindre risiko ved etableringer i udlandet har resultatet været mere globalisering via produktion i udlandet og salg fra udenlandske datterselskaber. Som det ses af figur 7, er verdens samlede salg fra udenlandske datterselskaber større end verdens samlede eksport.

Danmark samt det danske landbrug og den danske fødevareindustri har i store træk fulgt den samme udvikling. Landmænd har i stigende grad etableret sig i udlandet, og agro- og fødevareindustrien har foretaget betydelige investeringer i udenlandsk produktion. Udviklingen er dog vendt i løbet af de seneste år. Selskaber som

Figur 7. Salg fra udenlandske datterselskaber og verdens samlede eksport

Note: Data for "salg fra udenlandske datterselskaber" findes kun frem til og med 2020.

Kilde: Egen fremstilling baseret på FAO (2023) og UNCTAD (2023).

Carlsberg, Arla og DLG har alle afviklet eller kraftigt reduceret deres investeringer i Rusland og Kina. En national og global tendens i retning af reshoring kan sandsynligvis ændre den hidtidige udvikling.

Risiko for deglobalisering

Selv om den langsigtede tendens tyder på en fortsat stigende globalisering, er der politiske forhold, som på kortere eller længere sigt kan sende globaliseringen retur:

- Den geopolitiske udvikling, krig i Europa og stormagtsopgør øger usikkerheden og risikoen ved international handel og især ved investeringer i udlandet.
- Fødevarekrisen, dyrere fødevarer og i undertiden manglende fødevarer har fået politikere og andre til at argumentere for en højere selvforsyning og mere lokal forsyning.
- Klimakrisen kan medføre, at den internationale handel

over lange afstande skal gøres mindre attraktiv. Det vil også begrænse globaliseringen.

- Højere energipriser, som sandsynligvis vil være gældende i en længere periode, vil også favorisere en lokal afsætning og hæmme den internationale handel.
- Nyprotektionisme, som der er visse tegn på, kan især på landbrugsområdet lægge begrænsninger for den internationale handel og dermed for globaliseringen.

En markant deglobalisering vil på mange måde være en omfattende forandring for både samfundsøkonomien, erhvervslivet og os almindelige borgere. Et sådant scenarie vil dog næppe være meget sandsynligt undtagen i en meget alvorlig krise- eller krigssituation. Der er en vis inert i både liberaliseringen af landbrugsstøtten og i øget verdenshandel: Både liberalisering og stigende international handel bidrager til større økonomisk velfærd, og

intet land vil have noget reelt økonomisk incitament til at ændre tendensen. Klimakrisen kan være en af de få årsager, som rationelt set kan begrænse globaliseringen.

Deglobalisering som redskab i klimakrisen er imidlertid et tveægget sværd: På den ene side kan kortere internationale handelsveje reducere transportbelastningen og dermed også klimabelastningen. På den anden side kan en udvikling i retning af mindre international handel og mere national selvforsyning medføre en irrationel ressourceanvendelse og dermed en øget anvendelse af klimabelastende ressourcer. Sammenhængen mellem international handel og globalisering på den ene side og klimakrisen på den anden side er dermed kompleks.

Referencer

Altman, Steven A. and Bastian, Caroline R. (2023): Don't overestimate shifts from globalization to regionalization. Industrial Analytics Platform. <https://iap.unido.org/articles/dont-overestimate-shifts-globalization-regionalization>

Bloomberg (2023): The Rise of 'Re-globalization' Around the World. New Economy Gateway Europe. <https://assets.bbhub.io/media/sites/25/2023/01/Bloomberg-New-Economy-Gateway-Europe-Draft-Program.pdf>

Den Store Danske (u.å.): Globalisering. <https://denstoredanske.lex.dk/globalisering>

Disruptionsrådet (2017): Faktaark om hovedtræk i globaliseringen for Danmark. <https://bm.dk/media/6131/faktaark-om-hoved-trk-i-globaliseringen.pdf>

Fouquin, Michel; Hugot, Jules (2016): Two Centuries of Bilateral Trade and Gravity Data: 1827-2014. CEPII Working Paper. 39 p. www.cepii.fr/PDF_PUB/wp/2016/wp2016-14.pdf

Franco-Bedoya, Sebastian (2023): Measuring Globalization When It Is Needed the Most. A Long-Run Analysis. Policy Research Working Paper 10451. World Bank Group. www.documents1.worldbank.org/curated/en/099439005232322865/pdf/IDU02339027309ee804c64081b400624f4f01534.pdf

Hansen, Henning Otte (2013): Food Economics. Industry and Markets. Routledge. U.K., USA and Canada. 420 p.

Hosen, Shamin (2020): What is the driving force of globalization? I: International Journal of Publication and Social Studies. Vol. 5, No. 2, 90-100. <https://doi.org/10.18488/journal.135.2020.52.90.100>

IMF (2008): Globalization: A Brief Overview. www.imf.org/external/np/exr/ib/2008/053008.htm

Keller, Christian and Marold, Renate (2023): Deglobalisation: what you need to know. World Economic Forum, Global Cooperation www.weforum.org/agenda/2023/01/deglobalisation-what-you-need-to-know-wef23

Lasserre, Philippe (2005): Global Strategic Management. Palgrave. 454 p.

OECD (2023): Agricultural policy monitoring and evaluation. Explore the data. www.oecd.org/agriculture/topics/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation/

Sandbu, Martin (2022): The death of globalisation has been greatly exaggerated. I: Financial Times.

www.ft.com/content/f36a58e2-9240-42c7-8e9a-45e970f7409c

Sano, Martina Di; Gunnella, Vanessa and Lebastard, Laura (2023): Deglobalisation: risk or reality? The ECB Blog, European Central Bank. www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230712~085871737a.en.html

Schneider-Petsinger, Marianne (2023): Global trade in 2023. What's driving reglobalization? Global Trade Policy Forum. www.chathamhouse.org/2023/01/global-trade-2023/introduction

Subramanian, Arvind; Kessler, Martin and Properzi, Emanuele (2023): Trade hyperglobalization is dead. Long live...? Working paper. Peterson Institute for International Economics. www.piie.com/sites/default/files/2023-11/wp23-11.pdf

Sørensen, Peter Birch (2004): Globalisering og tab af arbejdspladser. De Økonomiske Råd. <https://dors.dk/oevrige-publikationer/kronikker-artikler/globalisering-tab-arbejdspladser>

Tay, Simon (2010): America's Call To Globalization. I: Forbes. www.forbes.com/2010/09/22/asia-america-globalization-mar-

[kets-economy-book-excerpt-simon-tay.html](https://www.ft.com/content/f36a58e2-9240-42c7-8e9a-45e970f7409c)

UNCTAD (2023): March 20 and December 28. Personal messages.

UNCTAD (2006): World Investment Report 2006: FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development. United Nations. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2006_en.pdf

UN DESA (2001): Globalization and Poverty Reduction. United Nations. <https://www.un.org/development/desa/dspd/2015-un-desa-dspd-expert-group-meetings-panel-discussions-more-expert-group-meetings/globalization-and-poverty-reduction.html>

Wikipedia (nd): Globalisering. <https://da.wikipedia.org/wiki/Globalisering>

WTO (2022): We need multilateral cooperation and solidarity more than ever. Tale af WTO's generalsekretør, Ngozi Okonjo-Iweala. www.wto.org/english/news_e/spno_e/spno32_e.htm

WTO (2023a): World Trade Report 2023. www.wto.org/english/res_e/

[booksp_e/wtr23_e/wtr23_ch4_e.pdf](#)

WTO (2023b): World Trade Statistical Review 2023. www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr_2023_e.htm

